

Šiame numeryje:

Lietuviška knyga ir svetima antraštė. Vytauto Didžiojo pastangos vainikuotis karaliumi.
Julijos Švabaitės eilėraštis.
Balio Augino poezių knygos „Giesmės žydėjimo metas“ recenzija.
Sklaidau gėlėtą foliantą: Balio Augino eilėraščiai.
Dviejų svečių koncertas Washingtone. Mstislavo Dobužinskio lietuviškoji kolekcija.
Nauji leidiniai.

Kertinė Paraštė

Lietuviška knyga ir svetima antraštė

Nuolatinis rūpestis sava lietuviška knyga ir jos pasiekimui svetur sukelia apščiai klausimų, tarpe ju iš kokios nors svetimai kalbos panaudojimas knygos santraukoje ar jas antraštėje. Mat, daugelis mūsų žmonių tokiam priemaišui yra labai jautrūs ir teigia, kad tuo būdu mes nusileminame svetimiesiems, net pasiskatiname okupantus įvesti rusų kalba, taip pat santraukas, antraštės ir pan. Ir tikrai reikia labai jautrus, rimtai svarstyti, kai kurios nora išleisti knygą užtenka tik vienos antraštės lietuvių kalba, kam dar reikia jai lotyniškos, prancūziškos ar angliskos ir t. t., kai dažnai pasiskatiname Lietuvos katalikų mokslo akademijos leidiniuose.

Tačiau svetima kalba santraukos ar tik antraštės mūsų knygai visai nėra kokia naujiena, bet iš ypač reikala, kad išairiu karto bibliotekos, kai tokia knyga ten patenka, žinot, kas ta knyga yra, būtent, kad ji pati „pasiskytu“, apie ką joje rašoma ir kokios jis paskirties...

Jau daugeliu metu yra praslinke, kaip išairios mokslo įstaigos (universitetai, akademijos, draugijos...) savo leidiniams, ypač testiniams (serijiniams) dejo ir tebendare lotynu, kartais prancūzu ar anglu k. antraštės, kad šie, pateki į svetimų kraštų bibliotekas, būtų lengviau katologuojami, nepaklystu svetimose lankose, bei nebūtų pasiusti į nekataloguojamų ar atsarginių knygų šūsnis, nes žinančiu, ypač mažesniu tautu, kalbas ir jų knygų galinčiu kataloguoti bibliotekose visad ne daugiausia.

„Pasidairius išairių kraštų bibliotekose, net ir universitetų kataloguose, nustebi radęs tokias

VYTAUTO DIDŽIOJO PASTANGOS VAINIKUOTIS

SIMAS SUZIEDELIS*

Pirmajį kartą vainiko klausimas iškilo Salyno suvažiavime 1398 metais. Vytautas ir Kryžiuočių ordino magistras susitiko Nemuno saloje, kažkur prie Kulautuvos, draugiškumo sutartimi apsikesti. Juos supo nemazas būrys lietuvių bajorų ir vokiečių riterių. Nesenai jie kovėsi, o dabar taikos mūdu girkšno. Tose vaiviese, srūvant Nemunu tarp rudenejančių girių, lietuvių bajorai apšaukė Vytautą Lietuvos karalium. Jie darė taip, kaip kitados darydavo romėnai ir germanai, savo vadus keldami ant skydo ir skelbdami juos imperatoriais arba karaliais. Krikščionių viduramžiai tas iškilmes nukėlė į katedras ir prie jų pridėjo Bažnyčios palaiminimą. Vytautui būtų reikėjė bažnytinė apeigu, jei būtų tikrai siekė vainiko. Bet tokios minties jis dar neturėjo. Kam tad leido savo kariams pašūkauti? Ar kartais ne tam, kad garsas nuplauktu toliau nego Nemuno tekėmė — iki Krokuvo karališkų rūmų.

Vytautas žinojo savo susitarimą su Jogaila, sudarytą Astravos dvare prieš šešerių metus. Jis taip didžiau Lietuvos kunigaikščiu — *Magnus Dux Lituaniae*, o jo pusbrolis Jogaila liko vyras išklausiuojančiu kunigaikščiu — *Supremus Dux*, bet su visa Lietuva palindęs po Lenkijos vainiku, nujėjus pas Jadvygą užkuriomis. Karaliene Jadvyga laikė Lietuvą jai atneštu kraičiu. Vytautas norėjo parodysti, kad jis nėra svetimo turto valdytojas, bet savarankiškas savo šalies valdovas. Argi nemato, kuo mane laiko Lietuvos bajorai ir buvę priešai? Salyno suvažiavime buvo užbrėžtas siekiens, i kurį Vytautas eis nesustardamas, bet atsargiai ir apdairiai.

Realūs politikai, — o Vytautas buvo vienas iš jų, — yra santūrūs ir kantrūs. Jie skaitosi su faktais, kad ir nemalonais. Vytautui kuri laiką buvo naudinti gerus santykiaus su Lenkija ir neturėti vainikos. Vainikas nebūtų jam palengvinęs spręsti reikalų, nuo kurioj daug priklausė, ar karaliaus vainikas sajungą būtų suirusi. Vytautas buvo pasiūlėjęs, kurią bet kas gali nuo galvos nuiinti, ar reali jėga. Tokia jau buvo Lietuvos valdovų tradicija, kad jie labiau

* Paskaita, skaityta 1980 m. balandžio 26 d. Jaunimo centre, Chicago, Lietuvių katalikų mokslo akademijos Chicago židinio surengtame Vytauto Didžiojo mirties 550 metų sukaktiniame minėjime.

kojamosios tautosakos motyvų katalogas. — Motif-Index of Lithuanian Narrative Folk - Lore, 1936; Iš Mažosios Lietuvos tautosakos. — Folk-Lore from Lithuania Minor. Surinko: J. Banaitis... arba Vilniaus Krašto lietuvių tautosaka. — Lithuanian Folk-Lore from the Territory of Vilnius... ir kt. Pridėkime, kad ir tautosakos statistinės žinių turi poantraštės anglų k., o ten sudarytos tautosakos bibliografijos visos antraštės lietuvių, latvių k. dar išverstos ir angliskai, kai ten esančiu prancūzų k. an-

M. Dobužinskis (1873-1957)

mėgo būti stiprūs negu vainikuotis. Ir Vytautas neįšiuo iš to keilio. Gal ir negalejo?

Prabėgo apie dešimt metų. Vokiečių imperatorius Zigmantas apskiepytė Vytautą į Kezmarką, Slovakijoje, ir pasiūlė karaliaus vainiką. Jokių sąlygų nekėlė: imkis iš vainikuokis! Tokia šlovė ūkiai kartą būtų apmokėta nesantaika su lenkais prieš pačias Tannenbergo-Zalgirio kautynes (1410). Lietuvos ir Lenkijos karinė sajunga būtų suirusi. Vytautas sėdo į žirga ir išjojo namo — apie 800 km. Pakelėjus sustojo Krokuvoje ir iškaėjus išsakė Jogailai. Karaliaus vainikas buvo buvęs Vytautui kyšis, kad paliktu Vokiečių ordiną ramybėje. Vytautas nesigundė vainikuotis, kol neveikė kryžiuočių, net du kartus juos pribloškės. Antrojo karo (1422) ir Melno taikos pasekmė siekia mūsų laikus — tai Lietu-

vos ir Vokietijos (Mažosios Lietuvos) nustatyta sienos.

Kodel Vytautas nepastumėjo jos iki Aismarių? Jis buvo grasių siekti Karaliaučiaus, bet jo metu našta buvo jau per sunki kardo mosuoti.

Iki vėlyvo savo amžiaus jis kovojo, igydamas vis daugiau galios ir garbės. Maskvoje sėdėjo jo sūnus, sosto paveldėtoja, pavedusi tévo globai. Maskva atsidūrė Lietuvos protektoratui, Pskovo ir Naugardo pirklių klojų Lietuvai duoklį sidabrių ir žermonėlių kailiais. Juodosios jūros pakrantės toliai, kitados Karaliaus vainikas buvo Vytautui iškirtę skaudūs smūgi Vorsklos kautynėse, dabar vykdomoje potvarkiu. Čekai išsirinko Vytautą savo karalium. Popiežius paskyrė krikščionių globejų Rytuose. Net ir Lenkijos ponai sauso nenuveikė Vytautas esant nusipelnusių karališkos garbės, kol karaliaus vainikas nesantaikos obuoliu įredejo į Lucko suva-

siams, katras iš tikruju esas viršenės valdovas — Jogaila ar Vytautas, atsakė auksinio vidurio žodžiu: „Abudu esate lygus mums valdovai“. O vi dėlto žinojo, kad kažkuo jiedu nėra lygus. Nuo Salyno suvažiavimo buvo praejė 30 metų, tačiau nebuvo atslėges lükuriavimais, ar Vytautas pirmas numiris, ar pirmas vainikuosis? Jis baigė jau aštuoną dešimt metų, buvo pasiekęs ir savo amžiaus ribą ir savo garbės viršunę. Stigto tikta ilgo gyvenimo ir suniku kovu vainiką.

Karaliaus vainikas Vytautas priklauso kaip išsirips į darbo vaisius. Bet galėjo būti laikomas ir paveldimu, atsirėmus į karaliaus Mindaugo vainikavimą (1253). Atvirai ir tiesiai į akis niesineigė Vytautas esant nusipelnusių karališkos garbės, kol karaliaus vainikas nesantaikos obuoliu įredejo į Lucko suva-

siams, kai kuris iš tikruju esas viršenės valdovas — Jogaila ar Vytautas, atsakė auksinio vidurio žodžiu: „Abudu esate lygus mums valdovai“. O vi dėlto žinojo, kad neprasciausiu dalyku, koks galėtu Lenkija ištikti. Labiausiai pasiūšė Lenkijos kanceris — Krokuvos vyskupas Zbignevas Oleśnickis. Jis dūrė Vytauta prieikštū: „Tu, kunigaikštis, esi iškiles auksčiau visokios žemės garbės iš galybės, bet turėtum prisiminti savo priesaiką, kuri tave rieša su Lenkija“. Po tu žodžiu mažai betrūko, kad lietuvių lenkais apskiltu besinginčiamis. Vytautas abejus nutildė į padėkojo Jogailai, kad įkaršio metu tebesilaikė savo žodžio. Lenkijos kanceris būtu su liežuviu ištraukęs, jei tik būtu įmanomas. Kad neivyktu dar kokia staigmena, Lenkijos ponai išsodino karalių i vežimą ir išvažiavo namo. Lucko suvažiavimas užsibaigė, nevarstęs karo reikalus.

Labiausiai tuo buvo nepatenkintas popiežiaus legatas Andrius. Jis buvo atvykęs sudaryti karinę santarę prieš čekų husitus — eretikus. Čia gi patyė, kad imperatorius Zigmantas tokio kararo nenori, o Vytautas, iš kurio daugiausia laukta paramos, išgėdė blizguas daikto. Popiežius ir imperatoriui nesutarant, Vytauto vainikas atsidūrė Bažnyčios ir Imperijos tardpuryje.

Vainikavimas Lucke nebuvo numatytas. Tai turėjo įvykti Lietuvoje, tariant paties Vytauto žodžiai, ‘mūsų žemėje, mūsų na-

žiavima (1429).

Lucko suvažiavimas dabartineje Ukrainoje buvo suvieniestas pietryčių Europos politiniams skauduliams tvarstyti. Tai buvo tarpautinė konferencija, turėjusi aptarti karą su turkais, čekais hussitais ir vengrais. Turkai ir hussitai rūpejo popiežiui, o vengrai — imperatoriui. Popiežius Martynas V atsiuntė savo pasiuntinį, o imperatorius Zigmantas pats atvyko. Tai buvo anksto susitaręs reikalas, ar iškilo pačiam suvažiavime, istorikai nėra vienos nuomonės. Būtų ilgu dėlioti jų motyvus, juo labiau, kad išvada liktų ta pati: Vytautas ši kartą buvo apsisprendę siekti karaliaus vainiku-

otės. Viena parytį imperatorius Zigmantas ir Vytautas nuvyko pas Jogailą. Karalius nebuvo dar pakiles iš lovos, sigruliamo. Imperatorius atsipašė už ankstyvą vizitą, émė girti Vytautą ir užklaušė: ar Jogaila pritartų Vytautui vainikuoti. Jogaila atsakė, kad taip turėtų būti. Vytautas patarė jam atsilausti dar savo ponu. Jis kreipėsi į pusbrolių lietuviškai. Žinomi du atvejai, kai jiedu kalbėjo giunta kalba: slaptam pasitarinę besiruošiant Zalgirio mūšiui ir Lucko suvažiavime prie Jogailos lovos. Cia Vytautas dengė nuo imperatoriaus, kad Jogaila nėra viisiškai laisvas — jo karališko apsiausto skvernas yra primygus Lenkijos ponų taryba. Nuo jos ir priklausė, ar Vytautas galės vainikuoti ramaiai, ar turės tą kliutį laužti jėgas.

Jogailos patarejai, sužinojo tą naujinį, vieni per daug nesiaudino: kodėl Vytautas negalėtų būti karalius? Kiti laikė tai prasciausiu dalyku, koks galėtu Lenkija ištikti. Labiausiai pasiūšė Lenkijos kanceris — Krokuvos vyskupas Zbignevas Oleśnickis. Jis dūrė Vytauta prieikštū: „Tu, kunigaikštis, esi iškiles auksčiau visokios žemės garbės iš galybės, bet turėtum prisiminti savo priesaiką, kuri tave rieša su Lenkija“. Po tu žodžiu mažai betrūko, kad lietuvių lenkais apskiltu besinginčiamis. Vytautas abejus nutildė į padėkojo Jogailai, kad įkaršio metu tebesilaikė savo žodžio. Lenkijos kanceris būtu su liežuviu ištraukęs, jei tik būtu įmanomas. Kad neivyktu dar kokia staigmena, Lenkijos ponai išsodino karalių i vežimą ir išvažiavo namo. Lucko suvažiavimas užsibaigė, nevarstęs karo reikalus.

Labiausiai tuo buvo nepatenkintas popiežiaus legatas Andrius. Jis buvo atvykęs sudaryti karinę santarę prieš čekų husitus — eretikus. Čia gi patyė, kad imperatorius Zigmantas tokio kararo nenori, o Vytautas, iš kurio daugiausia laukta paramos, išgėdė blizguas daikto. Popiežius ir imperatoriui nesutarant, Vytauto vainikas atsidūrė Bažnyčios ir Imperijos tardpuryje.

Vainikavimas Lucke nebuvo numatytas. Tai turėjo įvykti Lietuvoje, tariant paties Vytauto žodžiai, ‘mūsų žemėje, mūsų na-

(Nukelta į 2 ps.)

Vytauto Didžiojo pastangos vainikuotis karaliumi

(Atkelta iš 1 psl.)

muose, mūsų tėviškėje". Kai Vytautas buvo jau arti savo namų, nuojojus apie 500 km., ji prisivijo imperatoriaus Zigmanto siūtas tarnas. Vytauta rado Eišiškėse, netoli Vilniaus. Cia buvo atvykę Vytauto pastikti jo tarybos nariai, nebuvę Lucke, ir Vilniaus vysk. Motiejus — uolus Vytauto politikos rėmėjas. Jie išgirdo vieną išpykdžiusią žinią: Imperatorius laiškančių įteikė Vytautui nuošarą Jogailos rašto, jduoto Zigmantui, jam pravažiuojant pro Lenkiją. Jogaila atsaukė savo žodį ir praše imperatoriui taip pat atsisakyti sumanymo Vytautui vainikuoti. Lietuva esanti Lenkijos karaliaus paveldima žemė. Vytautas ją valdąs tikai iki gyvos galvos. Jeigu jis užsidėtų, kariuotais vainika, lietuvių tikrūsiai išsirinktu savo karalių ir po Vytauto mirties. Lietuva galėtų nuo Lenkijos atitrūkti, o tai būtu priešinga unijos sutartims. Ar Jogaila buvo priverstas duoti tokį raštą, ar visai jo nemanė, lieka atviris klausimas.

Vytautas pasiūlė skaudžiai igeltas. Tai rode jis atsakymai rastu. Dar iš Eišiškių, kad jo patarejai kažin ką prasimana, tvirtindami Lietuvą esant nelaisva. "To niekada rašė nebuvo ir nebus" — pabrėžė. Kitame laiške, rašytam jau iš Vilniaus ar Trakų, priešaištavo savo pusbroliu: "Su mums nesitaure, paskubėjote nėkiunt mane, mano didikus ir lietuvių tautą... Turėtumėte žinoti, kad unijos atkai manę nerūšia... Jei išsigesiu vainikuotis, nežinau, ar jūs patarejai galės mano norams pasipliešinti". Pas Jogailą ir jo patarejus, posėdžiavusius su Vokiečių ordino atstovais, atvyko Vytauto pasiuntiniai. "Ar sutinkate, kariuotais — klausė Jogailos, — kad mūsų valdovas vainikuotu sis". Jems buvo paaškinta: čia per mažai mūsų ponų ir riterių spresti tokiam svarbiam reikalui. Vytauto pasiuntiniai tada ištarė atsiėvėta atsakymą: "Ar karalius Jogailai patiks, ar nepatiks, mūsų valdovas vainiką priims ir užsidės?". Žodis buvo toks aškus ir griežtas, kad sukėlė lenką nerūšia.

Lenkijos karaliai pradėjo būriuoti. Aškinta: jie rengiasi kautis su husitais. Vytautui buvo aišku, kuri mėtomas pėdos. Jo pasiuntiniai išvyko pas imperatorių Zigmantą ir Vokiečių ordina teatraus, kai jie laikytisi, gresiant karui su Lenkija. Tačiau prie karuo neprėjo. Pasitarė savo seime Sandomire, lenkai 1429 m. rudenį išsiuntė į Lietuvą savo pasiuntinius — vysk. Zbignevą Olesnickį ir hetmaną Joną Tarnovskį. Vytautai jie rado Gardine. Pakelui galėjo matyti lietuvių karui būrius. Olesnickis buvo galingo Vytauto Dievo rykštė: kas imas kalaviją, nuo kalavijo ir žūsią. Nežinia, ką Vytautas atsakė į vyskuo pamokslą. Pagaliau, Lenkijos kanceris nė netinkėjo, kad Vytauta išauginsias Dievo bausme. Sava užantinės turėjo iškišes žmogiškajai argumentui: siūlyma užsidėti Jogailos vainiką. Ar ne vien tiek, koks karališkai vainikas ant galvos tvaška?

Ar galėjo Jogaila sutikti, kad Lenkijos ponai ji nuvainikuotu, idant Vytautus būtu vainikuotas? Jogaila nebuvę dar tiek suvaikejės, kad būtu užmiršęs, jog jau auga sūnus, kuriams prieikis tėvo vainikas, ir to vieno dar gali nenužtekti. Atimi vainiką Jogailai galėjo sugalvoti tikai ji apsėdė patarejai, norėdami gelbėti Lenkijos ir Lietuvos unijos mazagą. Jei kitados tam raikčiu teko paaukoti jauną Jadvogos širdį, atplėsta nuo sužadetinio, kodel reikėtu paisyti susenusio Jogailos tėviškų jausmų? Vytautas turėjo gelbėti savo pusbrolį ir saugo garbę. Jis sugedino Lenkijos

Istorikas Simas Sužiedėlis (dešinėje) ir Ateitininkų Federacijos vadovas Juozas Laučka, susitikę Vytauto Didžiojo mirties minėjimo proga Chicagoje.

kancerį: "Nuplēsti nuo brolio galvos vainiką būtų man žema iš neteisingo". Vytautui rūpejo ne svetimas, bet savas vainikas. "Mūsų vainikas ir mūsų žemėje neleidžia mums užsidėti" — pripažino vytautui. Vytautas gali būti vainikas, tetrūksta vainikavimo iškilmui. Visais paša- liais imta šnekėti, kuri imperatoriui. Zigmantas vainiką į Lietuvą jau siūlė.

Lenkai griebėsi pagalbos jieškoti Romoje. Ne pirmą kartą jie popiežiu skundė Vytautą ir Lietuvą — savo neklusnia krikšto dūkra. Dabar pasiuntė popiežiu amainu perkrautą laišką. Atdėd, kad lietuvių jau muša lenkus, užuot kovoje su Kataliku Bažnyčios atskalūnais, hussitais. Popiežius rašė Vytautui, girdėmas kaip išmaininga valdova, ir pripažindamas vertą karaliaus vainiko, bet praše iš maksties kardo netraukta. Pažadėjo priimti Romoje lietuvių ir lenku pasiuntinius abieju šalių bylai apsvarstyti. Vytautas savo žmonių nesiuntė, žinodamas, kad Romoje nėlaimės.

Kai lenkai dejo viltis į popiežių, Vytautas remėsi imperatorium — pasauline "krikščionių galva" (*Caput Christianorum*), kaip jis pavadinio Zigmantą. Ar imperiatorius negalėtų Vytautą pakelti į karalius? Ar visi karalių turi vainikus tik iš popiežiaus? Vytauto laikais nepopiežinių k-

ralliai valdė Kastilija, Sicilija, Skotija. O kiek ankstyvesni kariuoli savo titulus pasierné iš pačios tautos arba vainikus patys užsidėtas, tai būsias ir pateptas. Vilniaus vysk. Motiejus, vainikavimo rėmėjas, žinias, kad Lietuvos savarankiskumas nesiprišeina Romos Bažnyčiai. Kodėl jis negalėtų Vytauto vainiko pašventinti. Sios kalbos pasiekė Roma. Popiežius išpėjo Lietuvos ir Vokiečių ordino vyskupus nebandytį be jo žinios Vytauta vainikuotu. Ir pačiam Vytautui rašė išpėdamas, kad neatiskitų taip, jog reikėtų tokį vainikavimą atsaukti. Kadangi Vytautas ir jo patareių matė, kad čia kliūtų savykai su Lenkija, ne kokie Bažnyčios reikalai, jie popiežius grasymo nepaisė.

Nuo Lucko suvažiavimo buvo prabėgę ištisai metai. Imperatorius Zigmantas, pažadėjęs parūpinti vainikus Vytautui ir jo žmonai Julianui, ragino nedelstį ir parūpinki vainikavimo vieta ir diena. Jis siūlė Vokietijos arba Vengrijos pasieni, kad ir pat galėtų iškilmės dalyvauti. Vytautas nesutiko. Jis norėjo vainikuotis "savo žemėje, savo namuose". Pasirinko Trakus ir Marijos Gimimo šventę — rugpjūčio 8 d. Vainikai turėjo atsirasti kiek anksčiau — apie Žolini, rugpjūčio 15. Bet tai dienai jų nesulaukta. Atejo nesmagi ir ižeidžianti žinia. Pris Lenkijos sienos sulaikyti ir apmušti imperatoriui Zigmanto pasiuntiniu — Vienos universiteto teisinių daktaras Baptistas Cigala ir Zigmantas Rotas. Vainikus užsiėjusi, pasieke Frankfurto prie Oderio, išgirdė tą žiną, toliau nekeliau. Vainikai Lietuvos nepasiekė, kad jų likimas nežinomas. Jis buvo nukalti Bavarijos Niurnbergo aukškalui. Po šimto metų Lietuvos metraštyje išrašyta žinia, kad lenkai vainikus nučiupo, perskélé pusiau ir sulydino su Krokuvo vyskupo mitra. Tai tuščia paskala. Ji tikrai simbolika; išreikšia Krokuvo vysk. Zbignevu Olesnickio žiniją Vytauto vainikų paglemžti. Ar Vytautas turėjo dabar smogti kalaivij? Jeigu anksčiau delsė karaudamas, tai dabar sulaikyti karaučius, kad galėtų užsideti karaliaus vainikas. Jonas Baptistas Cigala, lenku apmuštas, bet pasiekes Trakus, patarė Vytautui nelaikanti imperatorių siūlčiamuvių vainikų; kaltindint juos Vilniuje. Vainikavimo iškilmės buvo nukelėti į Mykolynas — rugpjūčio 29.

Lenkijos ponai, dar pavasarį suvažiavę į siemai, paskelbė Lenkijos ir Lietuvos sosto ipėdinį. Jogailos vyresnijas sūnū — šešerių metų berniuką — Vladislavą. Vadinas, jau yra būsimasis Lietuvos karalius. Vytautui néra ko senos savo galvos puoštį karališką gražmeną. Nebuvu paisyta, kad Jogaila turėjo dūsūnus. Kuriama gi tévui, ypač karaliui, ne rūpėtū, kad kiekvienas turėtu po sostą? Vytautas, atrodo, negalėtų prieštarauti, jei po jis mirties vainikas tektu jaunesniajam Jogailos sūnui — Kazimierui.

Kai pusbroliai per tarpininkus išsiaiškinė, koks bendras reikalus juos jungia, vainikavimo iškilmės dar kartą atidėtos. Vilnius atvyko Jogaila su lenkų delegacija 1430 m. spalio 9 d. Vysk. Olesnickis ir Lenkijos vicekancleris Oprovskis tebesipriehio Vytauto vainikavimui. Vytautas pagrasino Olesnickiui, kad ji nuimiasi nuo vyskupiško posto, kai padarė anksčiau su kitu bež-

ra Romoje popiežiaus vainikuotas, bet jo pripažintas ir laikomas viršesnis už kitus valdovus. Tad jis gali ir karaliaus titulą kitam pripažinti. Be to, karalių vainikuojant, reikia skirti dekoraciją ir konsekraciją. Pirmasis veiksmas yra pasaulietiškas. Romos imperatorius turis visišką laisvę ji vykdyti. Ar po to turi sekti ir bažnytinės apeigos, konsekracija, klausimas svarstyti. Karaliaus valdžios tai nepadaugina. Bet jeigu to pašventinimo negalima pasiekti, tai galima ir be jo apsieiti.

Vytautas laikėsi Vienos teisinkų. Argi Lietuvos bajorai, alai vienas, nebuvo jo pripažinė karaliumi? Kai vainikas bus užsidėtas, tai būsias ir pateptas. Vilniaus vysk. Motiejus, vainikavimo rėmėjas, žinias, kad Lietuvos savarankiskumas nesiprišeina Romos Bažnyčiai. Kodėl jis negalėtų Vytauto vainiko pašventinti. Sios kalbos pasiekė Roma. Popiežius išpėjo Lietuvos ir Vokiečių ordino vyskupus nebandytį be jo žinios Vytauta vainikuotu. Ir pačiam Vytautui rašė išpėdamas, kad neatiskitų taip, jog reikėtų tokį vainikavimą atsaukti. Kadangi Vytautas ir jo patareių matė, kad čia kliūtų savykai su Lenkija, ne kokie Bažnyčios reikalai, jie popiežius grasymo nepaisė.

Nuo Lucko suvažiavimo buvo prabėgę ištisai metai. Imperatorius Zigmantas, pažadėjęs parūpinti vainikus Vytautui ir jo žmonai Julianui, ragino nedelstį ir parūpinki vainikavimo vieta ir diena. Jis siūlė Vokietijos arba Vengrijos pasieni, kad ir pat galėtų iškilmės dalyvauti. Vytautas nesutiko. Jis norėjo vainikuotis "savo žemėje, savo namuose". Pasirinko Trakus ir Marijos Gimimo šventę — rugpjūčio 8 d. Vainikai turėjo atsirasti kiek anksčiau — apie Žolini, rugpjūčio 15. Bet tai dienai jų nesulaukta. Atejo nesmagi ir ižeidžianti žinia. Pris Lenkijos sienos sulaikyti ir apmušti imperatoriui Zigmanto pasiuntiniu — Vienos universiteto teisinių daktaras Baptistas Cigala ir Zigmantas Rotas. Vainikus užsiėjusi, pasieke Frankfurto prie Oderio, išgirdė tą žiną, toliau nekeliau. Vainikai Lietuvos nepasiekė, kad jų likimas nežinomas. Jis buvo nukalti Bavarijos Niurnbergo aukškalui. Po šimto metų Lietuvos metraštyje išrašyta žinia, kad lenkai vainikus nučiupo, perskélé pusiau ir sulydino su Krokuvo vyskupo mitra. Tai tuščia paskala. Ji tikrai simbolika; išreikšia Krokuvo vysk. Zbignevu Olesnickio žiniją Vytauto vainikų paglemžti. Ar Vytautas turėjo dabar smogti kalaivij? Jeigu anksčiau delsė karaudamas, tai dabar sulaikyti karaučius, kad galėtų užsideti karaliaus vainikas. Jonas Baptistas Cigala, lenku apmuštas, bet pasiekes Trakus, patarė Vytautui nelaikanti imperatorių siūlčiamuvių vainikų; kaltindint juos Vilniuje. Vainikavimo iškilmės buvo nukelėti į Mykolynas — rugpjūčio 29.

Lenkijos ponai, dar pavasarį suvažiavę į siemai, paskelbė Lenkijos ir Lietuvos sosto ipėdinį. Jogailos vyresnijas sūnū — šešerių metų berniuką — Vladislavą. Vadinas, jau yra būsimasis Lietuvos karalius. Vytautui gauti Bažnyčios palaiminimą. Bepriimlik gincas, kai galiai patarė Vytauto vainikuotu — popiežius ar imperatoriui. Popiežius sutinkant, vainikus galėjo žentinti bei kuris Lietuvos vyskupas. Vainikavimo iškilmės numatytais lapkričio 8 d.

Po susitarimo Vytautas ir Jogaila spalio 17 iš Vilniaus išvyko į Trakus. Jei Vytautas būtų išvieni vienas jodinėjės tarp Vilniaus ir Trakų, — tarp gražių Neris kalvų ir mišku, — būtų gilių imynės ta kelia: tiek daug kartų čia žvengdino savo žirgas! Šis kartas buvo paskutinis. Nuo pusiukelės parvažiavo žmonos Julijonos vežimė. Dar prieš tai sirgulavę, atgulę į lovą ir iš jos nebekelė. Spalio 21 savo testamento nurodė, kad būtų palaidotas jo statyintoje Vilniaus

Poetė Julia Svabaitė, poezijos rinkinių "Vynuogės ir kaktusai", "Septynas patekėjimai" autorė, dalyvavusi metų Pozicijos dieną Chicagoje.

Tingios vasaros varnos vasarojuje, balandžiai

vidurio kiemo balandžiu,

skaudaus žalumo dilgelį...

Neskubėkime, dar papūkim... Mūki...

žalmargė prie kauburėlio

akmenų,

prie duobės žalio vandens,

kur buvo pradas tarp medžių;

suleidžiu,

i žemę pištus, — i griuvėsių,

skeveldry žole, i pelenus,

O jie ten laukia,

stoviu ir laukia,

graždžiai žiūrėdami į mane,

po vienėtieji žydinčia liepa,

kvepiant kmynamas ir liepžiedžiamas,

kur sedėdavom,

kur bučiavomės,

kur meldžiausiai dangui, prašydama

stebuklo — — —

Baltas sunelis pris kojų,

ant tavo rankovės

peteliškai ir skruzdėlė.

Tingios vasaros varnos

vasarojuje, balandžiai

vidurio kiemo balandžiu,

skaudaus žalumo dilgelį...

Neskubėkime, dar papūkim... Mūki...

žalmargė prie kauburėlio

akmenų,

prie duobės žalio vandens,

kur buvo pradas tarp medžių;

suleidžiu,

i žemę pištus, — i griuvėsių,

skeveldry žole, i pelenus,

O jie ten laukia,

stoviu ir laukia,

graždžiai žiūrėdami į mane,

po vienėtieji žydinčia liepa,

kvepiant kmynamas ir liepžiedžiamas,

kur sedėdavom,

Balio Augino žydinčios giesmės

JURGENS DUMBEYS

Balys Auginas, GIESMĖS ŽYDĖJIMO METAS. Lyrika. "Tėvynės garsu". Radijo trisdešimties metų suakčiai 1949 - 1979. Knygos menecetas — dr. Vladas Blozė. Išleido Clevelando lietuvių radjas "Tėvynės garsai". Tiražas 400 egz. Spaudė "Vilties" draugijos leidykla, 1979 m. Kaina — 5 dol.

Tai stambokas, kietais viršeliais 137 puslapių poeto Balio Augino eilėraščių rinkinys. Kai kurie šio rinkinio eilėraščiai jau anksčiau buvo pasirodę spaudoj (Drauge, Diroj ir kitur), o kiti — dar niekur nespausdinti.

Šiaip knyga, nors kukli, skonigai išleista: viršeli puošia reprodukcinius — tipografinius poeto Balio Augino parašas, knygos nugarėlė puošia rinkinio pavadinimą, eilėraščiai nėra supausti. Tai jau trečias šio poeto eilėraščių rinkinys.

Rinkinys yra suskirstytas į keturius dalis, kurių kiekviena turi savo charakterį bei pobūdį.

1. "Pumpuru varpat" — grynių lyriinių nuotaikų eilėraščiai su impresionistiniu peizažu atspalvių motyvais.

Saulė
Ikaistais veidais
Straksi medžių viršūnėmis —
Lyg mergina,
Skubanti į pirmajį
Pasimatymą —

(psl. 19)

2. "Burtažodžiai pirmaginiu" — epodai. Pagal senaji klasikinių metodų ilgesnius versijos yra vykusių užakcentuojamos trumppajos versija. Šioje dalyje poetas ryškiu egzistencialistiniu būdu kalba apie žmogaus lemčių grumtynės su savimi ar su gyvenimo kliūtimis:

Ar Tu Vandenvės ženkle
Pilstysi malonum vanden?
Ar įsminties
Šaltiniuose plaukios? Ar kaip
Saulys

Kilpin ir kardo valdysi,
Sapnuodamas sentėvių žygio
kelius... (psl. 59)

3. Bešaknė giria. Cių poetas yra sutelkės tautinių pobūdžio eilėraščiai ir ekspresionistiškai — egzistencialistiniai išreikšia kilnų nuostalgiją ilgesi ir sodriameile savo kraštui, susirūpinimą iš ištakusiai vargais — nutautėjimu, asimiliacija ir pan. Bet tai nėra kraštutinis nacionalizmas. Autorius neoperuoja skembias tikriniai vardais, pavadinimais, nes tik keli kartus pamini Lietuvą, Širvintas, aščius, galindus, todel jo tautinės nuotakos poezija krypsta į estetinį santurūmą ir universalumą.

Mano lūpomis šneka
Motinos pienas,
Vaidilos rauda,
Senoji galindų giesmė —

(psl. 79)

4. "Amžinibės vynuogyna": eleginiai eilėraščiai su dramatiška intonacija —

Laikas yra mires tvenkinys,
Pavirtęs į amžių amžiną
dulkę —
Kai sūnus uždaro šeimos
vartus,

Susukęs savajį lizdą —

ji pažvelgia į veidrodę.

(psl. 112).

Siūlo savo rinkiniu Balys Auginas pasirodė kaip originalus modernus ir idealistinis poetas. Žinoma, jo modernizmas yra ribotai nuosaikus: jis nėra koks avantgardininkas. Jis nepaliečia ir nesprendžia nei politiniu, socialiniu, nei religiniu ar moraliniu problemu, nors B. Pasternakas iš sako, jog poetas negali būti nepolitinis. Balys Auginas tėsiogiai nenagrinėja politikos ir todel atrodo esas apolitinis. O jeliu jis ir nėkalba religinėmis te-

momis, tai dar nereikia, kad jis yra apostatas, nes jis visur yra kontakte su Visata.

Balys Auginas vartoja strofas, modernią formą, mišrų ritmą ir rima, kas suteikia jo poezių harmoningos stilistinės išraišką. Juk kaip tik daugelis mūsų amžiaus poetų vengia to pastovaus ritmo ir rimo, nes jie — tie pastovumai — daro poezią šaltą ir monotoną. Bet visi tai dar nereikia, kad Balys Auginas yra sausas formalistas: jis nepraktikuoja "Art for Art's sake" mokyklos principą. Anaiptol, jo poeziā nėra žodžių žaidimas — jis yra gryva, skaidri, aiški ir žydra. Tiesa, per visus puslapius neužiom pajuoti melancholinį liudėjimą, atrodo, yra pagrindinė poeto filosofinė samprata. Jis per dėm gyvenimui nėra nusivyle, nėra pesimistas, bet tik gyvenimo iškaidintas:

Atsiremū į šaltą laukim
stulpą —
Ar sužaliuos jis vilties ažalom
(psl. 131).

Gi poetas modernus iš ta prasmė, kad jis vartoja mažą žodžių. Jis taupuo žodžių ir sugerbė išbaigtą mintį. Taupydamas žodį, jis megsta poetinės minties pertrūki, dažnai vieto neįšskapo, žaidžia iterpumu ar netiketū cressendo aforizmu, ir ta pertrūki ar nutraukta mintį užpilda pauze — brūkšneliu. Pavyzdiu,

O miestas —
Lyg sidabro upė,
Šviečia —
(O gal tai kraujas
Iš dangaus
Zaizdos?) —

(psl. 14).

Bet, taupydamas žodį, poetas vis tiek pateikia ir išbaigtą vaizda. Ryškus pavyzdis yra jo "Skiedra". Savo eilėdara jis yra lengvas ir kuklus eilėraščiai iš simbolinių niuansų supintas. Cia poetas lengvai žaismingumui prabyla apie benamio žmogaus likima.

Paspirdamos
Mane pravirkो
Atsiaurios praeiviu kurpēs.

girtas griaustinis (psl. 51),
raumenigi vejai (psl. 57),
skruzdė kopija smilgomis
i didžiuli dangoraiži (psl. 58).

Vietomis poetas per dažnai pavartoja būdvardį nuogas. Pasitaiko ir banali metafora, kurios yra daugiau prozinio pobūdžio.

Saulė — blizgantis
Ugningo vario pinigėlis

(psl. 44).

Taip pat vietomis jaučiamas eilėdaroj nuovargis ar skubumas — net tris kartus pavartomas daiktavardis "sotis" (Improvizacija, psl. 47). Bet visa tai tik neapdairumo atsiskritinumas rinkiny.

Kartais poetas yra tiek linkęs į modernizmą, jog dar prisimena ir įmantriai panaudoja futurizmą.

Žaliom kulkom
Saudo medžių automatai,
Ir tulpių kraijo
Prilėpus pakelė — (psl. 13).

Arba tarptautini pacifizmą išreiškia su ironija.

Kalbėdami apie taiką,
Nužudom nekalta balandži...

(psl. 114).

O mintydamas apie žmogaus menkytę, kupinas sarkazmo.

Itūžęs ir patylom
Miršti, bijodamas
Pažvelgti saulei
I akis nors viena

Karta —

(psl. 117).

Poeto sintezė laikui — savitas žmogaus ryšium su aplinka interpretavimas. Vienas iš pageidavimų gerai poezijai — anot kritiko Michel Hamburger — yra tiesa; kalbėti tiesa, pažinti ja, būti tiesa. Todėl nenuostabu, jeigu Balys Auginas kūpinas jos. Tik jis jieško moralinės tiesos, sielosi — ir, lyg priekalas Prometejės, kenčia dėl jos. Ir jungdamas žmogu su jis supančios aplinkos kliūtimis, jis tampa egzistencialistas. Jis yra ypač jautrus žmogaus būčiai, nors ir nekasdinėjine, kai jis ir pabrėžia savo poezių.

Uola pagrūmojo
Lemties pirstu,
Laivą paliesdama
Rūscia
Pragarmės tamsa... (ps. 82).

Bet poetas ne tilk nerimaudia dėl žmogaus metafizinių ar transcendentinių aspektų, kiek dėl ta žmogu itaigojančiu neigiamu salgygu, trukdančiu jam suformuoti ir egzistuoti. Jo kenčiantis žmogus yra ir buitinis. Balys Auginas negvildena salgyg ar ivykį priežastinguo analizę. Jis beveik sunomingai venigia skverbtis į žmogaus vidinę būseną, o tik ryškiai suformuoja išorinę moralinę ir apčiuopiamą nemeluočia tiesą. Tai ir yra toji tiesa, kuria kalba poetas Balys Auginas. Jis jieško gyvenimo tiesos ir primena mums, kad paulius yra abejingas jai. Poetas

Pamesta vėju
Ant svetimo žvirgždo,
Dulėju
Praradimo kančio... (psl. 71).

Kiek čia vidinės širdgelės! Koks ilgesys prarastųjų namų — tėvynės! Tačiau vis tiek poetas yra dvasinių jaunavintiškas savo lyrija; mėgsta trumpas eilutes, kalba, nors ir tariamai kasdieninė, yra sklandi ir turtinga alegoriomis, metaforomis ir aforizmai. Jis metaforas yra originalios, dinamiškos, kūpinos energijos, kartais — satyrinių stoškių. Juk be alegorijų ir metaforų nėra poezių. Cių poetas yra įmanus ir imantrus. Be daiktavardinių, jis mėgsta būdvardines ar dalyvines metaforas:

Paupy maudosi vasara,
Nuoga ir aistranga,
Numetus žieduota drabuži
I degančiai smilti (psl. 27).

Ražos pavasario seresys —
Bundančios gėlės —
Lyg žaliuojančios strėlės,
Iššokė
Is žolės šlapiai hailinių,
Jos stebi melyna šoki:

Nuotrauka Kazio Ambrozačio

Sklaidau gėlėta folianta

BALYS AUGINAS

ZIEDŲ FANTAZIJOS

Sklaidau gėlėta folianta
Pavasarišku burtu knygos —
Pabunda pasaka užmigus:

Nykštukai kopija į auksinį krantą

Ir miegančią purieną randa.

Linksni žilvičiai upėn brenda,

Daužydami vandenės kristalą

Siltos žievės kardais —

Ir ima snigt žiedais,

Ir ima lyti pumpurais,

Ir upės melsvai rašalas apsała,

Pavirtęs vakaro rūky garais — —

Kaštano šakos pilnos žydičių viniu,

Išmigusis besmilkstančio žvakidėj.

Ir tulpių rausdama saulėlydžiui pavydi — —

Ir debesys ant sono mežginių

Pagulduo savo žilą galvą —

Panuovaliuos pavasario piemuo

Šu gluosniais ir su karklais kalba,

O jie atsiliepia paukščiu ir upeliu — —

Ir slama samanai dainom akmuo —

Kaip žalias deimantas nušvitės,

Ir skamba žemė lumzelėliu žaliu: —

Zaliems nykštukams merkišiasi akytės —

Ju sapna rašo medžiai didelėm

Pražydusiom raidėm,

Kai supa lopši pumpuro

Pavasario vaiduoklis

Tyliam ir sidabriniam

Mėnesio spindulys — —

Medžio lazda.

Ir savo žalių sparnų

Išsigandus,

Ji suklinka

Ziedais — —

PAVASARIO VAIDUOKLIS

Jas miestų skveruose
Užsidegė azalijų
Raudoni žiburiai —
Ir paukščių plunksnose
Aistringai ciulba vėjas — —
Sode nuo saulės vyno
Alyva nusigėrusi
Stipriais alsuojais kvepalais — —

Geltoni ir balti,

(Tarsi žąsiukų

Pasiklyduisių būriai) —

Po veja išsidžiai

Išeina pasivaikščioti

Narcizai nekalti — —

Nakties juodose lysvėse

Pražysta žvaigždės — —

Kaip dangiškos žibuko kles — —

Ir žemės širdi plakanią

Išgirst galis,

Kai supa lopši pumpuro

Pavasario vaiduoklis

Tyliam ir sidabriniam

Mėnesio spindulys — —

PANIKA

Vidurnaktis atidaro duris

I žydičią dykumą.

